

‘Een proces van sociaal maken’. Leidsters en ouders over pedagogische kwaliteit in de kinderopvang

Drs. Marieke Kroneman, Fontys Hogeschool Pedagogiek

De Kenniskring Algemene Pedagogiek van de Fontys Hogeschool Pedagogiek bereidt internationaal onderzoek voor naar de pedagogische taakverdeling tussen tweeverdieners met kinderen en leidsters in de kinderopvang. Jonge kinderen van werkende ouders brengen een groot deel van hun tijd overdag door bij andere opvoeders dan hun ouders. In Nederland is dat meestal een (on)betaalde oppas of de kinderopvang (SCP, 2007, 2006, 2005). Bijna een kwart van de Nederlandse nul- tot en met driejarigen brengt een of meer dagen in de week door bij de leidsters in de kinderopvang (Ministerie van VWS, 2005) De Kenniskring Algemene Pedagogiek wil weten welke opvattingen ouders en leidsters hebben over de pedagogische taakverdeling. Vinden ouders dat ze helemaal zelf hun kinderen opvoeden of zijn ze toch van mening dat er een verdeling van opvoedende taken is tussen henzelf en de leidsters in de opvang?

Wat verwachten ouders van de kinderopvang op het gebied van opvoeding? En heeft de kinderopvang zelf ook bepaalde verwachtingen van de manier waarop ouders hun kinderen (zouden) moeten opvoeden? Hoe komen kinderopvang en ouders een verdeling van verantwoordelijkheden overeen? Wat komen ze overeen in de verdeling van verantwoordelijkheden?

In de aanloop naar het internationale onderzoek van de Kenniskring Algemene Pedagogiek hebben tweedejaars studenten van de Hbo-opleiding pedagogiek van de Fontys Hogeschool Pedagogiek te Tilburg in het kader van het onderwijs in kwalitatief onderzoek semi-gestructureerde interviews gehouden met leidsters in de kinderopvang en ouders die gebruik maken van kinderopvang. De thema's in de interviews met leidsters en ouders lopen uiteen. Leidsters in de kinderopvang zijn door studenten geïnterviewd over onder andere opvoedingsdoelen in de kinderopvang, pedagogisch beleid of contacten met ouders. Ouders zijn onder andere geïnterviewd over hun keuze voor een kinderdagverblijf in vergelijking met andere vormen van opvang, de kwaliteit van de kinderopvang of de afstemming over de opvoedingsdoelen thuis en in het kinderdagverblijf.

De Kenniskring gebruikt van deze interviews zestien interviews met leidsters in de kinderopvang en negentien interviews met ouders die van kinderopvang gebruik maken. De meeste van de geïnterviewde leidsters en ouders komen uit de provincies Zeeland en Brabant. Onder de geïnterviewde leidsters zijn vrouwen met ruime ervaring (tot vijftien jaar), vrouwen die zelf moeder zijn en leidsters die nog maar kort in de kinderopvang werken. De ouders hebben vanzelfsprekend allemaal een of meer kinderen in de kinderopvang en soms ook oudere kinderen in de kinderopvang gehad.

De thema's die de studenten in hun interviews aangeroord hebben, zijn aspecten van het bredere thema pedagogische taakverdeling. Behalve dat pedagogische taakverdeling gezien kan worden als een vorm van pedagogische kwaliteit - waarvoor het noodzakelijk is een gesprek over opvoedingsdoelen op gang te brengen - raken de thema's van de studenten ook allemaal aan één of meer van de basisdoelen zoals beschreven door Riksen-Walraven. Vooral voorbeelden die aansluiten bij sociale competenties worden door veel ouders ter sprake gebracht. De meeste ouders beschouwen

die competentie als bijzonder belangrijk voor hun kind en de kinderopvang als een zeer belangrijke gelegenheid om daar aan te werken.

In deze bijdrage zullen de resultaten gepresenteerd worden die betrekking hebben op deze opvatting van pedagogische kwaliteit: de taakverdeling en opvattingen van ouders over hoe hun kind beter wordt van de kinderopvang. Eerst zal het gebruik van kinderopvang toegelicht worden. Ook de overwegingen van ouders om voor bepaalde vormen van kinderopvang te kiezen komen aan de orde en gegevens over het aantal dagen dat zij hun kinderen op een kinderdagverblijf laten doorbrengen. Daarna komen leidsters en ouders zelf aan het woord door middel van de interviews die tweedejaars studenten in het schooljaar 2005-2006 met hen maakten.

Gebruik van kinderopvang

Het gebruik van kinderopvang is in Nederland nauw gekoppeld aan de arbeidsparticipatie van vrouwen. Die arbeidsparticipatie van vrouwen nam pas noemenswaardig toe toen ook het aantal beschikbare kinderopvangplaatsen toenam door toedoen van stimuleringsmaatregelen van de Nederlandse overheid. Zoals de tabellen 1 en 2 laat zien is in landen waar de kinderopvang altijd als welzijnsvoorziening is beschouwd en niet als een taak van werkgevers en werknemers, de arbeidsdeelname van vrouwen hoger en ook het percentage jonge kinderen dat naar een kinderopvanginstelling gaat veel groter (Onderwijsraad, 2002). Denemarken is een van de landen waar zowel de arbeidsparticipatie van vrouwen als het gebruik van kinderopvang aanzienlijk hoger zijn dan in Nederland. Denemarken is daarom een interessant land om te betrekken in ons onderzoek. Ook in Vlaanderen is kinderopvang al veel langer gemeengoed voor ouders en kinderen. Vlaanderen zal eveneens betrokken worden in het onderzoek. In onderstaande tabel is de rangorde van arbeidsmarktparticipatie van de drie landen weergegeven.

Tabel 1 Arbeidsmarktparticipatie (15-64 jaar) in Denemarken, Nederland en België

| Land | totaal | Rangorde in EU | vrouwen | Rangorde in EU |
|------------|--------|----------------|---------|----------------|
| Denemarken | 78% | 1e | 72% | 1 ^e |
| Nederland | 73% | 2e | 66% | 4 ^e |
| België | 60% | 19e | 53% | 17e |

Bron: Danmark Statistik 2007

Hoewel het percentage van 66% arbeidsmarktparticipatie in Nederland in Europese statistieken steeds opduikt (waarschijnlijk om dat het juist voldoet aan het Lissabon akkoord), is het een geflatteerd cijfer. Het gaat voor een groot deel om vrouwen die (kleine) deeltijdbanen hebben. Omrekening naar economische zelfstandigheid, oftewel een zelfstandig inkomen van minimaal zeventig procent van het minimumloon, laat zien dat slechts iets meer dan veertig procent van alle vrouwen hier aan voldoet.

Tabel 2 Gebruik kinderopvang in procenten

| | leeftijdsgroepen | |
|------------|------------------|----------|
| | 0-1 jaar | 1-3 jaar |
| Denemarken | 22% | 68% |
| Nederland | 28%* | 28%* |

| | | |
|------------|-------|-------|
| Vlaanderen | 41%** | 41%** |
|------------|-------|-------|

Bron: Onderwijsraad, 2002

*het percentage geldt voor de totale groep van 0-4 jarigen

** Bron: Jaarverslag 2005 Kind en Gezin

Waar en hoeveel kinderen van tweeverdienergezinnen worden opgevangen? Van de kinderen onder de vier jaar wordt 78 procent minstens een keer in de week opgevangen. Dit is een van de uitkomsten uit 'Kinderen in Nederland' een grootschalig survey-onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau en TNO Kwaliteit van Leven onder 4.776 kinderen in de leeftijd van 0 tot 12 jaar - waaronder 691 kinderen uit de vier grootste minderheidsgroepen Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen en hun ouders. Aan de ouders in tweeverdienergezinnen is gevraagd of en hoe zij de opvang voor hun kinderen hebben geregeld. Die opvang gebeurt in meerderheid door de grootouders: 35 procent van de kinderen die worden opgevangen, gaan naar hun oma's en/of opa's. Het kinderdagverblijf vangt 28 procent van de kinderen op en 13 procent van de kinderen hebben een betaalde oppas. Als de kinderen eenmaal naar school gaan, passen veel moeders hun werktijden aan, aan de schooltijden (Breedveld 2003). Het gevolg is dat voor basisschoolkinderen minder vaak opvang nodig is. In tabel 3 zijn de verschillende opvangmogelijkheden en het gebruik ervan weergegeven.

Tabel 3 Gebruik van opvang minstens 1 keer per week door werkende ouders in procenten

| | ouders met kind jonger dan 4 jaar | ouders met kind van 4-12 jaar |
|---|--------------------------------------|----------------------------------|
| Opvang ja | 78 | 24 |
| Oma en/of opa | 35 | 10 |
| Kinderdagverblijf, peuterspeelzaal of buitenschoolse opvang | 28 | 19 |
| Betaalde oppas | 13 | 26 |
| Gastouder | 3 | 3 |
| Onbetaalde oppas | 3 | 7 |
| In de eigen school | nvt | 4 |
| In andere school of buurthuis | nvt | 1 |

Bron: Kinderen in Nederland, Zeijl e.a., 2005

Ouders geven als reden voor een bepaald type opvang op de eerste plaats dat dit een vertrouwde persoon of omgeving is. Op de tweede plaats komt de beschikbaarheid van de opvang, op de derde plaats de kwaliteit en op de vierde plaats de flexibiliteit. Voor zowel opvang voor 0 tot 4-jarigen als voor 4-12 jarigen gelden deze redenen in deze volgorde.

Zorgidealen

In tweeverdienergezinnen bestaat een grote behoefte aan opvang, laten de cijfers zien (Zeijl e.a., 2005). Daarnaast zal als gevolg van het Lissabon akkoord (2000) om in de landen van de Europese unie het

percentage arbeidsmarktdeelname door vrouwen te doen stijgen tot zestig procent werkende moeders steeds meer een beroep gedaan moeten worden op kinderopvang (Kremer, 2005). Bovendien is voor ouderen de doelstelling geformuleerd dat vijftig procent deelneemt aan het arbeidsproces. Daarmee behoort informele kinderopvang door bijvoorbeeld grootouders steeds minder tot de mogelijkheden. Het huidige gebruik van formele kinderopvang loopt hier niet mee in de pas. Het is echter nog maar de vraag of dat gebruik nog zal toenemen. Hoe zal het bijvoorbeeld gaan met de uitwerking van de motie Van Aartsen/Bos (de verplichting voor basisscholen om voor- en naschoolse opvang te bieden aan ouders die daar om vragen). Het SCP-onderzoek 'Hoe het werkt met kinderen' laat immers zien dat het aanbod van kinderopvangfaciliteiten inmiddels grotendeels in de behoefte voorziet (SCP, 2006). Ouders stemmen hun werktijden onderling af. Moeders zijn tevreden met een deeltijd baan en de scheve verdeling tussen betaalde en onbetaalde arbeid. Er staat geen isgelijktken tussen arbeidsmarktparticipatie en het gebruik van formele kinderopvang, concludeerde Janneke Plantenga, hoogleraar economie aan Universiteit van Utrecht en hoogleraar sociaal-economische aspecten van kinderopvang aan de Rijksuniversiteit Groningen in een lezing voor het vierde jaarcongres Brede School in april 2006 (Plantenga, 2007). Ook onderzoek door het Centraal Planbureau naar de arbeidsmarkteffecten van de motie Van Aartsen/Bos laat zien dat het aanbieden van naschoolse opvang op school wel een toename in het gebruik van buitenschoolse opvang zal veroorzaken maar nauwelijks een toename in arbeidsmarktparticipatie; ouders ruilen voornamelijk de informele naschoolse opvang in voor de vanaf schooljaar 2007/2008 beschikbare formele variant. De groei van deelname aan de arbeidsmarkt door werkende moeders is 0,1 procent. Een prijsverlaging van vijf procent (vanwege grotere efficiency) levert helemaal niets op voor de arbeidsmarktparticipatie (CPB, 2006).

Hoe kan het dat in Denemarken moeders hun kinderen met een gerust hart vijf hele dagen naar de kinderopvang brengen en dat ook in Vlaanderen de drempel om je kind naar de kinderopvang te brengen veel minder groot is? Voor een verklaring hiervoor kunnen we terecht bij de verschillende 'zorgidealen' in de betrokken landen. Een zorgideaal - *A care ideal 'implies a definition of care, an idea about who gives it, and how much of what kind of care is "good enough"'* (Hochschild, 1989). Zorgidealen definiëren door wie, op welke plaats, gezorgd moet worden voor kinderen en waaruit die zorg moet bestaan (Kremer, 2005).

In Denemarken is het zorgideaal 'professional care'. Ouders brengen hun kinderen naar pedagogen die speciaal opgeleid zijn om hun kinderen op te voeden en te verzorgen. Professionele pedagogen kunnen de kinderen spelenderwijs dingen leren die niet thuis bij de eigen ouders mogelijk zijn.

In Vlaanderen is het zorgideaal dat van de 'surrogate mother'. Toen in de jaren zestig van de 20^e eeuw Vlaamse moeders gingen werken, konden ze hun kinderen achterlaten bij andere moeders die - met enige scholing over verzorging van kinderen - de taak van de werkende moeders overnamen. Volgens dit ideaal kan zorg voor kinderen het beste door een moeder gegeven worden ook al is dat dan niet de eigen moeder. Deze manier van zorg is goedkoop, huiselijk en 'warm'. Er zijn geen verwachtingen dat de kinderen tijdens de oppas nog opgevoed of iets geleerd wordt (Kremer, 2005).

In Nederland is het zorgideaal 'parental sharing'. Ook al is het in de praktijk de moeder die het leeuwendeel van de zorg op zich neemt, het ideaal dat nog steeds wordt gepropageerd (bijv. in de

verkiezingsbelofte van drie dagen gratis kinderopvang) is dat moeder én vader een zorgdag op zich nemen en de resterende dagen in de kinderopvang doorgebracht kunnen worden. Drie dagen gratis kinderopvang passen hier precies in: beide ouders zijn dan vier dagen beschikbaar voor de arbeidsmarkt. Volgens dit ideaal zijn werken en zorgen even belangrijk maar ook wordt er vanuit gegaan dat goede zorg het beste thuis gegeven kan worden (Kremer, 2005).

Hoe kunnen ouders met dit zorgideaal en gezien de uitkomsten van het CPB dan toch overtuigd worden van de meerwaarde van kinderopvang? Volgens Plantenga door van kinderopvang niet alleen een arbeidsmarktinstrument te maken maar een middel om het welzijn van kinderen te vergroten. Kinderopvang is een waardevolle voorziening op zichzelf. Door jonge kinderen een eigen voorziening te geven waar hun welbevinden centraal staat, versterk je de positie van het jonge kind. En er is nóg een reden om alle kinderen in een voorziening samen te laten spelen en genieten: het bevorderen van de sociale integratie. Wanneer Turkse en Marokkaanse moeders overtuigd kunnen worden van de meerwaarde van kinderopvang ten opzichte van oppas door familie of vrienden dan is dat bevorderlijk voor het leren en de ontmoeting tussen verschillende groepen kinderen en ouders (Plantenga, 2007). Kinderopvang is dus niet alleen een arbeidsmarktinstrument het is ook een belang van kinderen. Maar dan moet het belang van kinderen wel als centraal uitgangspunt genomen gaan worden.

Analyse van de interviews

Onze analyse van de interviews heeft zich gericht op veelzeggende uitspraken van leidsters die te interpreteren zijn als een opvatting over hun verhouding tot ouders. Onder die verhouding tot ouders scharen we een breed scala onderwerpen. Het gaat ons om de stijl van opvoeden van leidsters, de pedagogische doelen die ze daarbij beogen, en hun contacten met ouders. Ook de interviews met ouders zijn geanalyseerd. We hebben afgezien van het labelen van uitspraken ten einde enkele overkoepelende thema's over te houden omdat dat juist de meest bijzondere uitspraken buiten beeld zou hebben gelaten.

Hieronder volgt een selectie van de belangrijkste resultaten. We bespreken aan de hand van verschillende citaten wat er zoal aangemerkt kan worden - volgens ouders en leidsters - als pedagogische kwaliteit.

Ouders volgen

Leidsters doen in de interviews enkele duidelijke uitspraken waaruit blijkt dat ze van mening zijn dat het volgen van de (opvattingen van) ouders de prioriteit heeft. Dit onderbouwen leidsters door te benadrukken dat het kind van de ouders is: 'het blijft hun kind'. Maar ook zijn de leidsters zich bewust van hun eigen expertise wat een reden kan zijn om toch een eigen lijn te kiezen of tegen de ouders in te gaan.

“Als er regels thuis zijn, die ze belangrijk vinden, kijken wij of we ons daar aan kunnen houden. Een stukje verlenging van de opvoeding,” zegt een leidster die vijf jaar werkt op een baby- en

peutergroep. Een andere groepsleidster van de babygroep zegt: “Het gaat eigenlijk om wat de ouders willen hier, als de ouders zeggen, om tien uur eten dan krijgt het kind om tien uur eten.” Over overleg met de ouders zegt een leidster die vijf jaar op een baby- en peutergroep werkt: “Het is natuurlijk het kind van de ouders, maar in zoverre kunnen we wel gewoon aangeven, dit doen wij hier, hier hebben wij resultaat mee. (...) Maar het blijft hun kind en hun opvoeding.”

Waar het aangeven van alternatieven overgaat in het rechtstreeks adviseren van ouders, zijn leidsters veel zekerder van hun zaak. Een leidster die bijna vier jaar op een baby- en dreumesgroep heeft gewerkt, zegt: “Je bent hier met een heleboel leidsters die al een heleboel ervaringen hebben en ouders, ja die staan er vaak voor de eerste keer voor. (...) Je bent eigenlijk een beetje een voorbeeldfiguur.”

Wat een kinderdagverblijf juist pedagogisch interessant maakt daarover drukt een leidster die op de baby- en peutergroep werkt zich heel voorzichtig uit: “Kinderen in een kinderdagverblijf, doen meer ervaring op in principe. Ik zeg niet dat het beter of slechter is.” Een leidster die bijna tien jaar op een kinderdagverblijf werkt bij een babygroep denkt dat kinderopvang “een meerwaarde aan een kind mee kan geven.” Zij vervolgt: “Wij zijn er ook echt voor het kind, want thuis heb je ook een huishouden dat je draaiende moet houden en het kind draait daar in mee. En hier draaien wij met de kinderen mee, dat is helemaal anders.”

Geconcludeerd kan worden dat leidsters zich op de eerste plaats dienstbaar opstellen tegenover de ouders. Ze proberen zo veel mogelijk ‘een stukje verlenging van de opvoeding’ te zijn. Op de tweede plaats komt de specifieke deskundigheid en ervaring van de leidsters. Ook in het vervolg zal nog blijken dat leidsters met meer werkervaring de duidelijkste opvattingen daarover hebben. Ouders beschouwen de ervaring van leidsters ook als waardevol blijkt uit de interviews.

Een moeder met twee kinderen van bijna 4 jaar en anderhalf jaar op het kinderdagverblijf beschrijft: “Een beetje aandacht voor de kinderen is goed denk ik, daar vragen ze ook af en toe om (...) maar van de andere kant, thuis is het ook niet zo dat ik heel de tijd bij de kinderen zit, thuis moet ik ook gewoon een was staan te strijken.”

Een moeder van twee kinderen van 2 ½ en 4 ½ jaar zegt daarover: “Er is gewoon zo veel zorg en aandacht en vaak denk ik ze krijgen hier gewoon nog meer aandacht dan thuis over een dag bekeken. Want thuis loop ik een keer te stofzuigen of doe ik de afwas of wat dan ook. Maar hier zijn ze veel meer betrokken en hier zijn ze er ook gewoon voor.”

Leidsters vinden en zeggen dat ze de wensen en aanpak van de ouders volgen. Ouders echter vinden het prettig dat ze de ritmes en gewoonten van het kinderdagverblijf kunnen volgen. In de interviews noemen verschillende ouders het overnemen van het ritme van de kinderopvang als belangrijke steun voor hun eigen opvoeding. Dit ritme en de gewoontes die erbij horen beschouwen veel ouders als een goede inbreng van het kinderdagverblijf in de opvoeding. Verschillende ouders vertellen in de interviews dat ze ritmes en gewoontes voor wat betreft eten overnemen van het kinderdagverblijf.

Een moeder met twee kinderen van elf maanden en 2 ½ jaar: “In het begin hadden we ook zo iets van hoe ging dat ook al weer met slapen en zo. En dan lazen we in het boekje [van de kinderopvang] hij

heeft van 's morgens half tien tot half twaalf geslapen en dat we dachten van 'oh ja zo ging dat'. De routines van het kinderdagverblijf die probeerden we dan ook thuis aan te houden."

Een moeder met twee kinderen op het kinderdagverblijf één van bijna vier jaar en één van anderhalf jaar zegt: "Ik moet zeggen, ik houd steeds meer ook een beetje de regelmaat van de crèche aan. Dus 's ochtends ook aan tafel zitten om het fruit te eten (...). En dat merk je dan dat ze dat zelf op een gegeven moment ook prettig vinden omdat ze dat overal dan weer zo gaan doen."

Een aantal leidsters noemt in de interviews 'de ouders als klant'. Dat betekent dat zij zich dienstverlenend opstellen waarbij het 'waar voor je geld' bieden als motief wordt gehanteerd. Een groepsleidster van 3 tot 7- jarigen: Ja, ouders brengen hun kind hier en dat is toch wel het belangrijkste wat een mens heeft, zijn kinderen. Daar moet je wel echt op een professionele manier mee omgaan. Je mag het vertrouwen van ouders en kinderen nooit schaden."

Een leidster zegt over rekening houden met de ideeën van ouders: "...de klant is koning. Zo veel mogelijk houden we daar rekening mee." Maar er zitten ook grenzen aan merkt een leidster van de peutergroep op: "Van de ouders mogen ze gewoon zeggen 'geef mij een nieuwe boterham!'. Bij ons moeten ze het netjes vragen."

Een leidster van een groep anderhalf tot driejarigen die zegt dat ze contacten met ouders belangrijk vindt: "Ouders zijn toch de klant van hier, die moeten we absoluut niet ontevreden stellen. Oudercontacten zijn toch erg belangrijk, want wij zijn toch degene die het belangrijkste bezit van ouders in handen krijgen en dat zijn de kinderen. (...) Ouders betalen een smak geld en die moeten toch echt tevreden gesteld worden, en dat doe je door goed voor hun kind te zorgen, hun waarden en normen bij te brengen maar ook door, ja een goed contact, een goede overdracht, dat je praat over de ontwikkeling van het kind."

Opvoeding in de kinderopvang?

Over de vraag of kinderen in het kinderdagverblijf worden opgevoed of alleen worden verzorgd waarbij een aantal ge- en verboden noodzakelijk zijn, heerst op de eerste plaats spraakverwarring. Leidsters concluderen uit de activiteiten die ze met de kinderen doen, dat ze 'een stukje van de opvoeding' overnemen. Ouders lijken de term opvoeden te associëren met zeggenschap, waardoor ze veel terughoudender zijn om kinderopvang als deel van de opvoeding te beschouwen.

Een groepsleidster met zes jaar ervaring in het kinderdagverblijf zegt het als volgt: "Ja, je neemt toch een stukje van de opvoeding van de ouders over, ik bedoel, de ouders gaan werken. We hebben een dagprogramma met activiteiten, hierin zit ook een stukje eten, slapen. Ja, je neemt dus toch wel een deel van de opvoeding over."

De moeder van een jongen van zeveneneenhalve maand zegt over de opvang van haar kind: "Ja, je zou het opvoeden kunnen noemen. (...) Er wordt gewerkt met dezelfde regelmaat, dus zijn dagritme is hetzelfde. En door de afspraken die we samen maken laat ik weten wat ik onder opvoeding versta en de leidsters werken daar dan aan mee. De opvoeding gaat dus inderdaad ongeveer verder als mijn zoon naar het kinderdagverblijf gaat. Maar wij zijn de ouders en wij laten het kinderdagverblijf

weten hoe we willen dat er met ons kind om gegaan wordt. Dus wij hebben wel de touwtjes in handen, zeg maar.”

Een moeder van twee kinderen van 2 ½ en 4 ½ jaar zegt: “Ze nemen echt een stukje van je opvoeding over. En ze doen soms dingen dat je denkt van nou daar heb ik thuis niet eens aan gedacht om dat zo te doen.”

Een vader van twee kinderen van 8 en 10 zegt het als volgt: “De opvoeding die in het dagverblijf wordt bijgebracht is natuurlijk niet helemaal 100 % zoals je het zelf ook zou doen, maar dat hoeft ook niet per se, er wordt tenminste wel positief aandacht besteed aan de opvoeding en dat werpt ook wel zijn vruchten af.”

Opvattingen over opvoeden

Ouders en leidsters lijken - blijkens de interviews- tijdens de dagelijkse breng- en haalmomenten niet veel uit te wisselen over de opvoeding. In de interviews met de leidsters komt weinig aan de orde wat direct verwijst naar opvattingen over opvoeding. In de interviews met de ouders is hier meer over gesproken.

Een ervaren leidster van een babygroep geeft een treffend voorbeeld van haar manier van opvoeden: “Hier in de kastjes zitten mag ook niet. Maar ze zullen die regel wel moeten leren. Dus zullen ze die kastjes twintig keer open moeten maken om te leren dat nee ook nee is. Al gebeurt het honderd keer op een dag. Dan wordt er honderd keer op een dag gezegd het mag niet. (...) Je kunt heel gemakkelijk die kastjes op slot doen dan doen ze het niet meer, maar dan leren ze ook niks.”

Een moeder van twee kinderen van elf maanden en tweeëneenhalf jaar die beiden twee dagen naar de kinderopvang gaan, wordt gevraagd wat zij verstaat onder een goede opvoeding. Zij heeft daar hele duidelijke ideeën over: “Dat je duidelijke regels hebt, dat je consequent bent dat je ze genoeg liefde geeft dat je ze bepaalde dingen probeert mee te geven, een stuk zelfstandigheid. Maar ook een stuk samenwerking. Er zijn heel veel aspecten die ik vind vallen onder de opvoeding.”

Een leidster die bijna vier jaar op een baby- en dreumesgroep werkt, denkt dat sommige kinderen thuis verwend worden “omdat die ouders drie, vier dagen in de week aan het werken zijn. Dan willen ze leuk voor de kinderen zijn en dan denk ik dat ze iets te veel toegeven.” Maar een moeder van twee kinderen van 2 ½ en 4 ½ jaar zegt: “Kijk die kinderen zijn heel de dag van huis, bij vreemde mensen dus dan hoeft het ook allemaal niet zo heel strak.” Het lijkt er op dat leidster en moeder hier reageren op een bepaald beeld van de opvoedings situatie bij de ander. De leidster lijkt impliciet drie of vier dagen werken door (beide) ouders af te wijzen. De moeder lijkt de kinderopvang als weinig vertrouwd te beschouwen. Zij is niet de enige die het over ‘vreemden’ heeft als ze over de kinderopvang spreekt. Het zal voor ouders moeilijk voor te stellen zijn dat anderen je kind opvoeden als je die ander beschouwt als vreemde.

Ook bij leidsters leeft soms sterk het zorgideaal dat goede zorg het beste thuis gegeven kan worden: “Ik heb zelf altijd gezegd dat als ik zelf kinderen krijg, gaan ze hier niet naar toe. (...) Ja ik zeg nu heel sterk dat mijn kinderen straks, als ik ze ga krijgen, dat mijn kinderen dan ook naar de

kinderopvang gaan. Geen hele dagen, anderhalve dag vind ik meer dan genoeg, maar wel dat ze er gewoon even zijn,” aldus een leidster die bijna vier jaar op een baby- en dreumesgroep werkt.

In een aantal interviews is door studenten aan de ouders gevraagd of zij kinderopvang een aanvulling vinden of een vervanging van de opvoeding thuis. De meeste ouders kiezen voor ‘aanvulling’. Een vader van twee kinderen van 8 en 10 benadrukt dat normen en waarden die hij zijn kinderen mee wil geven, van hem zelf komen: “Dit is absoluut een aanvulling op de opvoeding, geen vervanging. Dit is een aanvulling omdat ik toch zelf wil opvoeden...het zijn geen lopende band producten of zo...Het zijn toch écht je kinderen, die wil je zelf een besef meegeven en normen en waarden die wij denken dat goed zijn.”

Ook een moeder van twee kinderen van 4 en 1 geeft aan dat zij degene is die de inhoud van de opvoeding bepaalt: “Ik zie het als een aanvulling. Maar...uhm het feit is dat wanneer ik er niet ben, als ik dus op mijn werk ben, dan kan ik de opvoeding dus feitelijk niet uitvoeren, dus dan moeten de leidsters het doen (...) maar de leidsters zullen nooit iets op eigen houtje doen. Zij hebben altijd toestemming van de ouders nodig. En dat gebeurt ook altijd heel netjes.”

De moeder van een baby van 7 ½ maand gebruikt de term ‘aanvulling’ in de betekenis van ‘verlengstuk’. Ook zij ziet de kwaliteit van het kinderdagverblijf in de sociale kanten ervan: “Echt als een verlengstuk van wat ik mijn zoon thuis leer. Op het kinderdagverblijf zal hij veel leren over de omgang met andere kinderen en andere volwassenen. Ook de structuur in de dag, zoals samen eten en samen een activiteit doen met de andere kinderen lijkt me erg goed om aan te leren.” Een moeder van drie jongens van 6 en 3 jaar en 4,5 maand, zegt het zo: “Ik vind het dus duidelijk een aanvulling, want ze zijn daar gewoon met veel meer andere kinderen en komen dus ook met veel meer andere kinderen in contact dan thuis en daar leren ze toch weer andere dingen van...dan die ze thuis leren...ja vooral eigenlijk...de omgang van leeftijdgenootjes vind ik de belangrijkste aanvulling.”

Het is dus lang niet altijd duidelijk voor de ouders (de leidsters komen minder aan het woord) wanneer er sprake is van opvoeding in het kinderdagverblijf. Ouders vinden zeker dat hun kinderen op een kinderdagverblijf dingen leren, vooral samen spelen, en vinden dat opvoeding. Maar ook heeft opvoeding voor hen te maken met het overdragen van normen en waarden en dat is iets waar ze van het kinderdagverblijf geen inmenging in willen.

Ouders over de keuze voor kinderopvang

Wanneer ouders gevraagd wordt hun keuze voor kinderopvang toe te lichten, zijn er verschillende soorten reacties. De meeste ouders vertellen over de opvoedingsdoelen die met behulp van het kinderdagverblijf gerealiseerd worden, zoals ‘niet eenkennig worden’ of het stimuleren van de ontwikkeling. Er zijn ook ouders die niet goed weten wat er in het kinderdagverblijf gebeurt, en zich daar ook niet druk om lijken te maken.

Een voorbeeld van een opvoedingsdoel wordt gegeven door een vader van 28 jaar met twee kinderen van 3,5 en 2 jaar. Volgens hem kan een kinderopvang niet ideaal zijn omdat de opvoeding

daar altijd anders verloopt dan thuis. Het kinderdagverblijf waar zijn kinderen naar toe gaan is uitgekozen op discipline en structuur. “Dat geeft de kinderen houvast.”

Een moeder van 35 met twee kinderen van 3,5 en 2 jaar ziet de kinderopvang als een onopzettelijke stimulans voor kinderen waar géén dwang tot leren geldt. Het delen van opvoedingsverantwoordelijkheid met de kinderopvang heeft voor haar verschillende aspecten. Van het ‘loslaten’ van je kind tot ‘vertrouwen opbrengen’ voor de leidsters.

Nog een vader (38) met een zoon van 14 jaar en een tweeling van 2 jaar benoemt een duidelijk opvoedingsdoel. Hij vindt dat het kinderdagverblijf “bezig is met een proces van sociaal maken van de kleine mens.” De ontwikkeling van het kind moet vooraan staan als opvoedingsdoel. “Dit moet gestimuleerd worden door het kinderdagverblijf.” Deze vader vindt het belangrijk dat zijn kinderen ‘allesbehalve eenkennig’ worden. “In de omgang met anderen leren mijn kinderen heel erg veel.” De variëteit die het kind meekrijgt in het kinderdagverblijf is één van de twee motieven voor kinderopvang. Het andere is het ‘hoog houden’ van de carrière.

Een moeder (37) en een vader (37) van twee kinderen van nul en bijna twee jaar noemen behalve de ontmoeting met andere kinderen (waar een kind van kan leren) als reden om de kinderen naar een kinderdagverblijf te sturen dat kinderen moeten leren dat ze niet continu bij de ouders kunnen zijn. De combinatie opvoeding thuis en op het kinderdagverblijf, vindt vooral de vader aantrekkelijk. “Omdat we het toch fijn vinden dat de kinderen toch onder de kinderen komen. Ze leren spelen en delen.”

Een ouder van 34 met drie kinderen van 8, 5 en 3 jaar zegt dat ze nooit over vragen rond opvoedingsdoelen nadenkt. “Ik vind dan ook niet dat de gehele opvoeding in handen van het kinderdagverblijf moet liggen. Wij zijn nog steeds de ouders en wij stellen opvoedingsdoelen en of die aansluiten bij het kinderdagverblijf... dat hoeft niet per se voor ons.” Deze ouder lijkt van mening te zijn dat zij de regie heeft over de opvoeding; overeenstemming is prettig maar lijkt niet heel bewust opgezocht te worden.

De redenen van een moeder met een kind van twee jaar en een kind van vijf om haar kind naar een kinderdagverblijf te laten gaan is samen te vatten als: mijn kind vindt het leuk en ik ben er mee geholpen. Een andere moeder geeft dezelfde redenen en benadrukt daarnaast dat “de mensen van het kinderdagverblijf echt (...) getraind en opgeleid [zijn] om voor kinderen te zorgen.”

Conclusies en discussie

Ook al hebben ouders en leidsters vaak niet direct gesproken over pedagogische kwaliteit, uit de interviews zijn wel degelijk opvattingen te halen over wat volgens hen kwaliteit is in de kinderopvang. De leidsters bepalen de pedagogische kwaliteit door hun ervaring, professionaliteit en het goed onderhouden van contact met ouders. “Je bent hier met een heleboel leidsters die al een heleboel ervaring hebben”, zegt een van de geïnterviewde leidsters. Ook benadrukken de leidsters het overleg met ouders waardoor ze beter kunnen aansluiten bij de wensen van de ouders. De pedagogische kwaliteit in een kinderdagverblijf wordt volgens de leidsters verder bepaald doordat kinderen centraal

staan in de kinderopvang. “Wij zijn er ook echt voor het kind”, zegt een leidster. Kinderen doen ervaring op in de kinderopvang, vinden leidsters hoewel ze niet uitleggen welke ervaring dat dan is. Ouders doen dat wel. Als belangrijkste voorbeeld van pedagogische kwaliteit noemen ouders dat hun kinderen andere kinderen ontmoeten en op deze manier leren delen, samenwerken, spelen, socialer worden of zelfs sociale vaardigheden opdoen. Andere ouders benadrukken het zelfstandig worden van hun kind en onafhankelijk worden van de ouders. Ook zien ouders dat hun kinderen de tijd in het kinderdagverblijf doorbrengen met kwalitatief goede middelen zoals verven en kleien. De professionaliteit van de leidsters merken de ouders ook op en ze maken er dankbaar gebruik van: “Dan lazen we in het boekje... en dat we dachten van ‘oh ja zo ging dat’.”

Dat juist ouders die gebruik maken van kinderopvang een reeks aspecten van de pedagogische kwaliteit kunnen noemen, kan een gevolg zijn van de gemaakte keuze voor kinderopvang. De opvattingen van de moeders en vaders over kinderopvang kunnen achteraf aangepast zijn aan de wellicht noodgedwongen keuze voor kinderopvang (Ooms e.a.,2007).

De opvattingen van de ouders en leidsters sluiten bijna allemaal aan bij wat Terpstra en Van Dijke (1998) benoemen als de unieke kenmerken van de kinderopvang, onder andere de groepsopvoeding die er plaats vindt. Groepsopvoeding is een uniek kenmerk dat door ouders en leidsters wordt genoemd als leren delen en samenwerken. Ook een ander uniek kenmerk - de aanwezigheid van andere volwassenen en kinderen – wordt genoemd. De ouders spreken over het ontmoeten van andere kinderen en dat “kinderen moeten leren dat ze niet continu bij de ouders kunnen zijn”. Het kenmerk professionele setting, komt tot uitdrukking in de professionaliteit van de leidsters maar ook in de activiteiten zoals verven en kleien waarover een moeder zegt “daar heb ik thuis niet altijd zin in” is onderdeel van de professionaliteit van de kinderopvang. Over het laatste kenmerk, een op kinderen afgestemde ruimtelijke omgeving en speelgelegenheid, wordt niet gesproken.

Het opdoen van sociale competenties wordt als basisdoel van kwaliteit in de kinderopvang ten volle door ouders onderschreven. Ouders zien deze ervaringen als dé meerwaarde van de kinderopvang. Daarnaast zijn er ouders die ook opmerken dat hun kind persoonlijke competenties opdoet, vooral om zelfstandig te worden. De basisdoelen veiligheid en het aanbieden van normen en waarden worden niet geassocieerd met pedagogische kwaliteit. Veiligheid komt nauwelijks ter sprake. Wel zijn we in veel interviews met leidsters uitspraken tegengekomen over regels hanteren en consequent zijn tegen kinderen. Maar deze werkwijze noemen leidsters niet als een kwaliteit. Het basisdoel aanbieden van normen en waarden, is een onbegrepen kwaliteitsaspect. Leidsters benoemen normen en waarden vooral als heel concrete regels zoals tafelmanieren, of niet minder concreet maar wel wat extremer het afwijzen van het slaan van je kinderen. Ouders kunnen niet goed uit de voeten met dit basisdoel. Ze vinden zichzelf op de eerste plaats verantwoordelijk voor het overbrengen van normen en waarden. Dat de vormgeving van die verantwoordelijkheid ook in samenwerking met de leidsters kan gebeuren, kunnen velen zich moeilijk voorstellen. Uitspraken als ‘wij hebben de zeggenschap’, ‘wij bepalen’ geven blijk van zelf die verantwoordelijkheid willen nemen. Of je daar het kinderdagverblijf in kunt betrekken en hoe je dat zou kunnen doen, is voor veel ouders een blinde vlek. Juist op dit punt kan onderzoek naar de pedagogische taakverdeling opheldering verschaffen waarmee de kwaliteit van de

kinderopvang wordt bevorderd. Ouders en leidsters kunnen op dit punt pas tot een taakverdeling komen als over en weer uitgesproken en afgesproken is wat verstaan moet worden onder normen en waarden. Welke normen en waarden nastrevenswaardig zijn in de kinderopvang. Daarna kunnen de partijen tot afstemming komen.

De interviews laten zien dat ouders en leidsters goed kunnen beschrijven wat ze vinden en verwachten van elkaar en van de kinderopvang. Alleen al daarom is voor de Kenniskring Algemene Pedagogiek deze aanloop een succes. Het internationale onderzoek zal uitwijzen hoe afstemming over de pedagogische taakverdeling de pedagogische kwaliteit verder kan bevorderen.

Literatuur

- Breedveld, K. en A. van den Broek (2003). *De meerkeuzemaatschappij. Facetten van de temporele organisatie van verplichtingen en voorzieningen*. Den Haag: SCP.
- CPB (2006) *Macro-economische analyse motie Van Aartsen/Bos*. Den Haag: CPB
- Dijke, A. van en L. Terpstra (2001). *Pedagogisch vernieuwen. Een kader voor pedagogische vernieuwing voor groepsopvang in kindercentra*. Amsterdam: uitgeverij SWP.
- Hochschild, A. (1989) *The second shift*. New York: Viking
- Kremer, M. (2006) 'The politics of ideals of care. Childcare policy in the Danish, Flemish and Dutch welfare state', *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 13, 2:261-285.
- Onderwijsraad, (2002). *Spelenderwijs. Kindercentrum en basisschool hand in hand*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Ooms, I., E. Eggink en E. van Gameren (2007) *Moeders, werk en kinderopvang in model*. Den Haag: SCP
- Plantenga, J. (2007) 'Kindercentra, dagarrangementen en brede school: het economisch perspectief', blz 23-30 in: M. van der Grinten en F. Studulski (red.) *Zicht op de brede school*, Amsterdam: SWP.
- Portegijs, W., M. Cloïn, I. Ooms en E. Eggink (2006) *Hoe het werkt met kinderen. Moeders over kinderopvang en werk*. Den Haag: SCP.
- Riksen-Walraven, M. (2004) 'Pedagogische kwaliteit in de kinderopvang: doelstellingen en kwaliteitscriteria', in: M.H. van IJzendoorn, L.W.C. Tavecchio, en M. Riksen-Walraven, *De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Zeijl, E. en M. Crone, K. Wiefferink, S. Keuzenkamp, M. Reijneveld (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag: SCP.
- http://www.kindengezin.be/Images/jaarverslag2005RDM_tcm149-47270.pdf
(Kind en Gezin, jaarverslag 2005) geraadpleegd 31 augustus 2007
- http://www.dst.dk/asp2xml/puk/udgivelser/get_file.asp?id+106708sid=lab (Danmarks Statistik, *Yearbook 2007*) geraadpleegd 31 augustus 2007